

نامه به سردبیر

کاربست آرا و فلسفه ژان-ژاک روسو در آموزش علوم پزشکی

اسحاق مرادی^۱، قباد رضانی^{۲*}

تجارب قبلی، هوش و استعداد، زمینه، انگیزش، بلوغ عاطفی و... بشناسد زیرا تمام این مؤلفه ها، در انتخاب روش تدریس و تعامل با وی، اثرگذار خواهد بود و بدون وجود آگاهی از این فرایندها، ساخت داربست عقلی و نیز پیش سازمان‌دهنده‌ها، نمی‌توان به نتایج کار امید چندانی داشت. مدرس باید نیازهای فراگیر را شناخته و برنامه درسی را در آن مسیر هدایت نماید و نکته مهم‌تر اینکه تفاوت‌های فردی بین فراگیران خود را لحاظ نماید. همچنین توجه به مراحل رشد شناختی فراگیران و اینکه در هر مرحله چه چیزهایی را باید در اختیار آنها قرار داد هم، واجد اهمیت بسزایی است (۲).

۲- معلم / استاد (Teacher): از فلسفه روسو چنین بر می‌آید که نقش مدرس باید تسهیلگر و راهنما باشد. مدرس باید خود یک الگوی کامل عملی برای فراگیران باشد. حتی در نظریه‌های روانشناسی شناختی- اجتماعی همچون بندورا به نقش مدل و اینکه فرادهنده باید در جایگاه خود به خوبی عمل کند اشاره شده است. مدرس باید مسبب ایجاد انگیزه در فراگیران شود و به قول روسو، هنر معلمی در این است که کاری کند که شاگردش از درس لذت ببرد. اینکه اگر مدرسی برای امر آموزش در یک درس انتخاب می‌شود حتما باید خود هم تخصص لازم را در آن درس و رشته داشته باشد و هم با انگیزه لازم و کافی آن را شروع نماید. مدرس باید ارتباط خوبی با فراگیران برقرار کند و بیشتر نقش دوست و یاور را ایفا نماید و فراگیر در کنارش با فراغ بال به یادگیری بپردازد.

موضوع فلسفه آموزش جهت کمک به موفقیت در آموزش پزشکی یا آموزش حرفه‌های سلامت، امری برجسته و قابل توجه است و لازم است آراء فلسفی برای بررسی و حل مسائل آموزش، تطبیق داده شوند (۱). از فلاسفه برجسته در این زمینه ژان ژاک روسو فرانسوی است. بی‌شک برای اندیشه‌های روسو در حیطه کاربرد و عمل، می‌توان نقش پررنگی در امر تعلیم و تربیت قائل شد. همچنانکه در خود فرانسه دیر او را شناختند و به اندیشه‌های او پی بردند و ۱۶ سال پس از مرگ وی، پیکر او بنا بر تصمیم مجلس انقلابی فرانسه به پانتئون (آرامگاه مردان بزرگ آن کشور) انتقال یافت و به خاک سپرده شد (۲)، در موقعیت و زمینه ما نیز شاید مدت مدیدی نیاز باشد تا نظریات وی را بهتر شناخته و به حیطه عمل وارد کرد. با بررسی آرا و نظریات فلسفی وی، می‌توان در ۴ حوزه مهم آموزش پزشکی، شامل فراگیرنده، معلم (استاد)، محیط آموزشی و برنامه درسی بحث نموده و از این آراء فلسفی و نظریات برای یاددهی و یادگیری بهره برداری کرد که در ادامه به توضیح هر حوزه می‌پردازیم.

۱- فراگیرنده (Student): تأکید روسو بر شناخت شاگرد و فراگیرنده است. وی معتقد است قبل از هر اقدام مؤثری، بایستی اطلاعات لازم و کافی در مورد شاگرد داشت. نظریات روانشناسی موخر نیز بر اهمیت شناخت فراگیران تأکید فراوان دارند. در دپارتمان‌های علوم پزشکی یا سایر گروه‌های مشابه، گام اول برای آموزش و یادگیری باید بر شالوده شناخت ویژگی‌های دانشجویان بنا نهاده شود. مدرس باید فراگیر را از لحاظ فرایندهای شناختی،

۱- دانشجوی دکترای تخصصی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

۲- استادیار آموزش پزشکی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران.

* (نویسنده مسئول): تلفن: +۹۸۹۱۸۷۸۰۴۵۵۳ پست الکترونیکی: ramazanighobad@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰

تاریخ بازبینی: ۱۴۰۲/۰۳/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۳

۳- محیط آموزشی (Educational Environment): محیط، موضوعی است که روسو بسیار بر آن حساس است و اینکه ناچار می شود امیل خود را حتی در تنهایی رشد و پرورش دهد. روسو، محیط آموزشی که تربیت منفی را بر فرد اعمال کند یا به اندازه کافی برانگیزاننده نباشد، نمی پذیرد (۲). امروزه نظریات جدید روانشناسی نیز بر درستی نظریه روسو صحنه گذاشته اند. در امر آموزش و یادگیری، ایجاد محیط های مناسب، خلاق و برانگیزاننده، جو عاطفی مناسب، محیط فیزیکی مساعد، امکانات و ابزار کافی، بر میزان و مطلوبیت یادگیری فراگیران تأثیر زیاد داشته و باید به خلق محیطی پویا دست زد.

۴- برنامه درسی (Curriculum): محتوای ارائه شده برای فراگیران باید با نیازهای طبیعی آنان همخوانی داشته باشد. استفاده از یادگیری به کمک حواس و کاربرد روش تجربی در امر آموزش و یادگیری از اصول فلسفی روسو است (۲) که بعدها مبنای نظریه پراگماتیسم دیویی شد. برنامه های درسی باید فراگیر محور بوده و نیز تا حدی، آزادی در یادگیری را برای فراگیران قائل شود. همچنین برنامه های درسی باید انعطاف پذیر و از یکنواختی و خشکی محض به دور باشند. تأکید بر روشهای نوین تدریس نیز از اصول این نظریه فلسفی می باشد و اینکه معلمان بر تدریس سنتی پافشاری نکنند. برنامه های درسی باید مسئله محور بوده و فراگیر را به تفکر و تامل وادار سازد. تجارب عینی و دست اول در اختیار او بگذارد. از نظر

روسو، گنجاندن محتوای اخلاقی در دروس خیلی مهم است و نباید از اثرات پنهان آن غافل بود. آموزش نحوه اندیشیدن به فراگیران، بایستی در برنامه های درسی در نظر گرفته شود. دادن استقلال و آزادی عمل به فراگیران برای لمس و تجربه آنچه دوست دارند که یاد بگیرند، لازم است با نقش تسهیل گری معلم، صورت گیرد. در نهایت اینکه، گرچه بسیاری از اصول آموزش پزشکی در نظریه روسو منعکس می شوند، اهمیت بحث آن، زمانی مشخص می شود که نقش یک فلسفه تربیتی در این اصول به چشم می خورد. فلسفه تعلیم و تربیت باعث می شود که عمیق تر به موضوعات توجه شود حتی اگر این موضوعات به طور روزمره بحث و اجرا شوند. در این مقاله، به آرای فلسفه روسو در زمینه آموزش و تطبیق آن با آموزش پزشکی پرداخته شد و مشخص است که آرا و نظریات وی تطبیق بسیاری با آموزش علوم پزشکی، حداقل در ۴ حوزه دانشجوی، استاد، محیط آموزشی و برنامه درسی دارد و لازم است معلمان علوم پزشکی از این دیدگاه نیز به آموزش توجه داشته و آن را تحلیل نمایند تا در مواجهه با مسایل مختلف فرایند پیچیده یادگیری، بتوانند انعطاف پذیرترین واکنشها و بهترین راهکارها را داشته باشند و آنها را در راستای اهداف نظام سلامت و خدمت به جامعه، پیاده سازی نمایند. خلاصه ای از این کاربست آرا و نظرات، در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱- نظرات روسو و ارتباط آن با مؤلفه های چهارگانه یاددهی و یادگیری

ردیف	مؤلفه	کاربرد	کاربست در زمینه علوم پزشکی
۱	فراگیرنده	- شناخت ویژگیها و نیازهای دانشجوی علوم پزشکی - کمک به رشد شناختی فراگیران علوم پزشکی - آزمون های تشخیصی، تعیین رفتار ورودی فراگیران	
۲	استاد	- نقش استاد به عنوان تسهیل گر - انتخاب روش تدریس با توجه به نیاز فراگیر - انتخاب روش های ارزیابی متنوع و مبتنی بر نیاز	
۳	محیط آموزشی	- محیط بالینی انگیزشی - محیط با جو عاطفی مثبت - پرهیز از محیط با تربیت منقی	
۴	برنامه درسی	- هدایت برنامه درسی در جهت نیازهای فراگیران - تطابق برنامه درسی با نیازهای ضروری فراگیران - تطابق محتوای درسی با نیازهای مورد انتظار - تأکید بر یادگیری تجربی و تجارب عینی - گنجاندن محتوای اخلاقی در برنامه درسی	

تعارض منافع: هیچ گونه تعارض منافی از سوی نویسندگان،
گزارش نشده است.

References

1. Nosrati S, Nouri Khaneghah Z, Ramezanpor E, Moradi E, Karimi E, Bigdeli S. *Philosophy of Education to Make Health Professions Education (HPE) a Success*. Strides in Development of Medical Education. 2023; 20(1): 18-9.
2. Rousseau J-J. *Émile, or, on education: Includes Emile and Sophie, or, the solitaires*: UPNE; 2010. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/E/bo44891830.html> ISBN: 9781584656777, Published December 2009.